

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально науковий інститут права і соціальних технологій

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ГРОМАДІ

Методичні вказівки до семінарських занять
для студентів спеціальності **231 «Соціальна робота»**
Освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр»

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри соціальної роботи
Протокол №1
від 31 серпня 2016 р.

ЧЕРНІГІВ ЧНТУ 2016

Професійна діяльність соціальних працівників у громаді. Методичні вказівки до семінарських занять для студентів спеціальності 231 «Соціальна робота». Освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр» / Укл.: Левицька Н. С. – Чернігів: ЧНТУ, 2016. – 32 с.

Укладач: ЛЕВИЦЬКА НАДІЯ СЕРГІЇВНА,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи

Відповідальний за випуск: КОЛЕНІЧЕНКО ТЕТЯНА ІВАНІВНА,
завідувач кафедри соціальної роботи, кандидат
педагогічних наук, доцент

Рецензент: СИЛА ТЕТЯНА ІВАНІВНА,
декан факультету соціальної роботи Чернігівського національного
технологічного університету, кандидат психологічних наук, доцент

© ЧНТУ, 2016

© Н.С.Левицька, 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
1 ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	5
1.1 ГЕНЕЗИС ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ГРОМАДІ.....	5
1.2 НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНІ ВИМОГИ ДО ОСОБИСТОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА У ГРОМАДІ	7
1.3 ЗАГАЛЬНІ УЯВЛЕННЯ ПРО ПОТРЕБИ ГРОМАДИ.....	8
1.4 ТАКТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ГРОМАДІ	10
1.5 ОСОБЛИВОСТІ ПРОЕКТІВ СОЦІАЛЬНОЇ ДІЇ В ГРОМАДІ	12
1.6 ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ У ГРОМАДІ	13
1.7 СОЦІАЛЬНЕ ЗАМОВЛЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ У ГРОМАДІ	15
2 МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО НАПИСАННЮ РЕФЕРАТУ	17
3 ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ІСПИТУ	19
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	21
ДОДАТКИ.....	23
Додаток А - Християнство – «держава всередині держави»: створення самоорганізованої демократичної громади	23
Додаток Б - Орієнтація на пріоритети громади.....	27
Додаток В - Паспорт громади	29
Додаток Г - Аплікаційна форма проекту соціальної дії.....	31

ПЕРЕДМОВА

Специфіка наявних у нашому суспільстві соціально-економічних та суспільно-політичних проблем вказує на важливість активізації ролі громади в боротьбі з ними. Саме на рівні громади ще з давніх часів українці вирішували питання спільного благоустрою, формували стратегії розвитку територій, допомагали нужденним. Громада сьогодні має бути рушійною силою у розбудові громадянського суспільства. Відтак, члени громади попри багатство своєї різноманітності повинні спільно ініціювати та досягати якісних соціальних змін. Саме тому професійна діяльність соціальних працівників в громаді полягає у соціальній мобілізації та координації подальшої активності громадян.

Метою вивчення дисципліни «Професійна діяльність соціальних працівників у громаді» є набуття студентами знань з теоретичних та прикладних аспектів соціальної роботи на рівні громади.

Основним завданням вивчення дисципліни «Професійна діяльність соціальних працівників у громаді» є

1. Ознайомлення студентів з міждисциплінарним багатоаспектним різнорівневим аналізом методів соціальної роботи на рівні громади.
2. Формування теоретико-методологічних основ оцінки потреб громади.
3. Формування знань щодо сутності, елементів планування та особливостей впровадження соціального підприємництва в Україні та світі.
4. Формування професійних компетенцій щодо повного циклу ведення випадку в роботі з громадою на основі сталого системного підходу.
5. Розвиток компетенцій в написанні та реалізації мікропроектних пропозицій зі сталого розвитку громади.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

1. основні категорії, особливості, принципи та закони розвитку природних та суспільних систем;
2. якісні та кількісні критерії та показники розвитку громади;
3. методи та технології соціальної роботи на рівні громади;
4. економічні, соціально-політичні, екологічні та культурні проблеми розвитку громади;
5. етапи планування соціального підприємництва, особливості його запровадження в Україні;

вміти :

1. визначати основні потреби громади;
2. з'ясувати пріоритетні проблеми громади;
3. здійснювати доцільний вибір методів соціальної роботи на рівні громади;
4. розробляти та планувати соціальне підприємництво;
5. оцінювати діяльність недержавних організацій на рівні громади;
6. розробляти та впроваджувати на рівні громади проекти соціальної дії.

Базою для поглибленого оволодіння деякими питаннями курсу є знання з таких дисциплін як: «Методи і технології соціальної роботи», «Сталий розвиток

суспільства», «Соціальна робота в громаді та місцеве самоврядування», а також юридичний та економічний блок фахової підготовки майбутніх соціальних працівників.

Дані методичні вказівки призначені для виконання завдань семінарських занять з дисципліни «Професійна робота в громаді та місцеве самоврядування» і сприятимуть підготовці студентів при вивченні курсу.

1 ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

1.1 ГЕНЕЗИС ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ГРОМАДІ

1.1.1 ПЛАН ЗАНЯТТЯ

1. Історія професійної роботи в громаді.
2. Сутність та ключові фази соціальної роботи в громаді.
3. Класифікація методів соціальної роботи в громаді.
4. Моделі (стратегії) соціальної роботи в громаді за Дж. Ротманом.

1.1.2 ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ:

1. Прочитайте інформаційні матеріали про Християнію, що містяться у додатках (Додаток А). Проаналізуйте описаний досвід, подумайте над питаннями до тексту. Напишіть есе щодо факторів та умов, які сприяли формуванню даного утворення та допомагають функціонувати нині.

2. Розробіть алгоритм роботи соціального працівника з громадою, котрий використовує моделі соціальної роботи в громаді (за кожною моделлю окремий план-алгоритм), у випадку коли необхідно допомогти громаді встановити дитячий майданчик.

1.1.3 ТЕМИ ДЛЯ РЕФЕРАТІВ:

1. Громада як традиційний елемент українського суспільства.
2. Типологія громад України: національні, професійні, за інтересами, віртуальні.

1.1.4 РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ

Підготовка відповіді за першим питанням плану заняття передбачає історичний аналіз ключових етапів виникнення та розвитку соціальної роботи в громаді як професійної діяльності. Крім того, доречним є порівняльний аналіз ролі громади у суспільних процесах різних країн світу (напр., Україна, Польща, Франція, Велика Британія, США).

Друге питання плану заняття включає характеристику основних фаз процесу соціальної роботи в громаді, а також деталізацію підетапів. Відповідь має ґрунтуватись на прикладах.

Відповідь на третє питання плану має бути побудована на основі аналізу класифікацій методів соціальної роботи в громаді. Мають бути визначені: класифікаційна ознака, підвиди методів, їх сутність.

В четвертому питанні мають бути розкриті особливості моделей соціальної роботи за Дж. Ротманом. Характеристика кожної з моделей включає: ключові положення, аналіз притаманних методів і прийомів, терміни впровадження.

1.1.5 ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Безпалько О.В. Соціальна робота в громаді: Навчальний посібник. – К.: ЦНЛ, 2005. – 176 с.

2. Семигіна Т. Соціальна робота в громаді: практика й політика. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2004. – 180 с.

3. Практичний посібник для організації громад: органів самоорганізації населення, кооперативів, асоціацій співвласників багатоквартирних будинків, громадських та неурядових організацій. – К.: Проект ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», 2009. – 96 с.

4. Ясінська Соціальна робота в громаді: місце в системі соціального захисту. [Електронний ресурс]: - Режим доступу: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/1584/1/%D0%92%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9E%D0%9D%D0%A3%20%D0%A1%D0%BE%D1%86%20%D1%82%2012%20%D0%B2%D1%8B%D0%BF%2014.67-74.pdf>

5. Кубіцький С.О. Історія соціальної роботи в зарубіжних країнах. [Електронний ресурс]: - Режим доступу: http://elibrary.nubip.edu.ua/4661/1/%D0%95%D0%BB_%D0%BF_%D0%A1.%D0%9E.%D0%9A%D1%83%D0%B1%D1%96%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_1%5B1%5D.pdf

1.2 НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНІ ВИМОГИ ДО ОСОБИСТОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА У ГРОМАДІ

1.2.1 ПЛАН ЗАНЯТТЯ

1. Ключові завдання та напрями діяльності соціального працівника в громаді.
2. Компетенції необхідні соціальним працівникам для роботи в громаді.
3. Ролі соціальних працівників в громаді.
4. Сучасні та перспективні професійно-особистісні характеристики соціальних працівників для роботи в громаді.

1.2.2 ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ:

1. Зробіть підбір тестових методик, які, на Вашу думку, можуть діагностувати здатності / риси / характеристики соціальних працівників для роботи в громаді. Проведіть опитування своїх однокласників за конкретними методиками та підрахуйте результати. Аналіз даних результатів зробіть у вигляді доповіді з презентацією.

2. Складіть схему компетенцій соціального працівника у роботі в громаді, котра міститиме перелік напрямів діяльності. Кожен напрям матиме свої завдання – відповідно компетенції – відповідно знання, вміння, навички.

1.2.3 ТЕМИ ДЛЯ РЕФЕРАТИВ

1. Актуальність реалізації PR-діяльності в соціальній роботі.

2. Підприємливість соціальних працівників у контексті розповсюдження проектної діяльності.

1.2.4 РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ

Відповідь на перше питання плану передбачає аналіз ключових напрямів, а також базових завдань соціального працівника у роботі з громадою.

Розкриваючи зміст другого питання, необхідно охарактеризувати набір знань, вмінь та навичок, що необхідні соціальному працівнику для роботи в громаді. Особливу увагу слід приділити тим компетенціям, що набувають актуальності нині (робота зі ЗМІ, проектний менеджмент, міжкультурний діалог, соціальна відповідальність, глобальна громадянськість).

Відповідь на третє питання має бути подана як аналіз наявних функціональних ролей соціального працівника у роботі з громадою: сутність, функціональний набір, приклад випадку застосування.

Підготовка відповіді на четверте питання плану включає опрацювання результатів сучасних психолого-педагогічних досліджень щодо виділення значимих професійно-особистісних якостей у фахівців, зайнятих у соціальній сфері.

1.2.5 ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Безпалько О.В. Соціальна робота в громаді: Навчальний посібник. – К.: ЦНЛ, 2005. – 176 с.
2. Семигіна Т. Соціальна робота в громаді: практика й політика. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2004. – 180 с.
3. Практичний посібник для організації громад: органів самоорганізації населення, кооперативів, асоціацій співвласників багатоквартирних будинків, громадських та неурядових організацій. – К.: Проект ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», 2009. – 96 с.
4. Future of Jobs Report, World Economic Forum, 2015. [Електронний ресурс]: - Режим доступу: <http://www.sncmedia.ru/career/rabota-budushchego-10-navykov/#>
5. Левицька Н.С. Особливості економічної соціалізації майбутніх фахівців соціальної сфери : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. психол. н.: спец. 19.00.05 / Левицька Надія Сергіївна, Київ. – 2015. 20с. [Електронний ресурс]: - Режим доступу: http://inpsy.naps.gov.ua/files/pdf/avtoreferat_levicka_n.s._1449030369.pdf

1.3 ЗАГАЛЬНІ УЯВЛЕННЯ ПРО ПОТРЕБИ ГРОМАДИ

1.3.1 ПЛАН ЗАНЯТТЯ

1. Сутнісне розуміння поняття «потреби громади».
2. Підходи до визначення потреб громади за Дж. Боп.

3. Метод соціальної паспортизації.
4. Метод соціального картографування.

1.3.2 ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

1. Перегляньте відео та висловіть власну думку щодо дієвості запропонованого методу (джерело № 6) у вигляді есе.
2. Прочитайте матеріали про Таджикистан, що містяться у додатках (Додаток Б) та дайте відповіді на заявлені питання.
3. Складіть паспорт громади, в якій Ви постійно проживаєте за наведеним у додатках планом (Додаток В).

1.3.3 ТЕМИ ДЛЯ РЕФЕРАТИВ

1. Підходи до класифікації потреб громади.
2. Основні принципи роботи в громаді.

1.3.4 РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ

Підготовка відповіді до першого питання плану передбачає аналіз міждисциплінарних зв'язків у визначенні сутності поняття потреби громади, їх види та характеристика.

Друге питання плану варто розкрити як опис специфіки сутності та застосування різних підходів до визначення потреб громади за Дж. Боп.

Розгляд третього питання ґрунтується на визначенні сутності та процесі реалізації соціальної паспортизації громади. Варто з'ясувати де саме можна взяти інформацію, необхідну для формування паспорта громади.

Відповідь на четверте питання засновується на характеристиці специфічних рис соціального картографування як методу визначення потреб громади.

1.3.5 ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Безпалько О.В. Соціальна робота в громаді: Навчальний посібник. – К.: ЦНЛ, 2005. – 176 с.
2. Семигіна Т. Соціальна робота в громаді: практика й політика. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2004. – 180 с.
3. Практичний посібник для організації громад: органів самоорганізації населення, кооперативів, асоціацій співвласників багатоквартирних будинків, громадських та неурядових організацій. – К.: Проект ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», 2009. – 96 с.
4. Гончарова Т.В. Значення інформаційних технологій у задоволенні інформаційних потреб громади. [Електронний ресурс]: - Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11gtvztg.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11gtvztg.pdf)
5. Посібник з розвитку громад: Практичний poradnik для небайдужих / Кол.авт.: Л.О.Єльчева, І.М.Ібрагімова та ін. К., 2007. 458 с.

6. Эрнесто Сиролли Хотите кому-то помочь? Забудьте и слушайте!
[Електронний ресурс]: - Режим доступу:
https://www.ted.com/talks/ernesto_sirilli_want_to_help_someone_shut_up_and_listen?language=ru#t-339699

1.4 ТАКТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ГРОМАДІ

1.4.1 ПЛАН ЗАНЯТТЯ

1. Особливості застосування тактики співпраці на рівні громади.
2. Характерні риси та прийоми тактики кампаній у соціальній роботі в громаді.
3. Тактика протистояння у соціальній роботі в громаді: суть, основні методи та прийоми.

1.4.2 ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

1. Розробити ситуативне завдання за кожною з тактик соціальної роботи в громаді, що має містити: короткий опис проблемної ситуації в громаді, формулювання завдання для виконання.

2. Скласти схему, в якій прописати тактики роботи в громаді, відповідні до кожної з них методи, а також відповідні компетенції для соціального працівника.

1.4.3 СИТУАТИВНІ ЗАВДАННЯ:

1. В селі Верба Коропського р-ну Чернігівської області місцевими жителями ініційовано вирішення проблеми з сільським будинком культури (клубом). Громада звернулась до сільського голови з проханням посприяти капітальному ремонту означеної будівлі, оскільки неможливість експлуатації за призначенням зумовлює дезорганізацію вільного часу молоді та підлітків на селі. Ремонт та облаштування приміщення клубу стане вагомим чинником у формуванні підростаючих поколінь, їх змістовному дозвіллі. Місцева влада з розумінням поставилася до подібних ініціатив. Що варто зробити соціальному працівнику в даному випадку, використавши тактику співпраці? Який алгоритм дій соціального працівника?

2. В селі Верба Коропського р-ну Чернігівської області місцевими жителями ініційовано вирішення проблеми з сільським будинком культури (клубом). Громада звернулась до сільського голови з проханням посприяти капітальному ремонту означеної будівлі, оскільки неможливість експлуатації за призначенням зумовлює дезорганізацію вільного часу молоді та підлітків на селі. Ремонт та облаштування приміщення клубу стане вагомим чинником у формуванні підростаючих поколінь, їх змістовному дозвіллі. Місцева влада з розумінням поставилася до подібних ініціатив, але вказала на першочергову

необхідність ремонту ФАПу. Що варто зробити соціальному працівнику в даному випадку, використавши тактику кампанії? Який алгоритм дій соціального працівника?

3. В селі Верба Коропського р-ну Чернігівської області місцевими жителями ініційовано вирішення проблеми з сільським будинком культури (клубом). Громада звернулась до сільського голови з проханням посприяти капітальному ремонту означеної будівлі, оскільки неможливість експлуатації за призначенням зумовлює дезорганізацію вільного часу молоді та підлітків на селі. Ремонт та облаштування приміщення клубу стане вагомим чинником у формуванні підростаючих поколінь, їх змістовному дозвіллі. Місцева влада однозначно не погодилась з подібними ініціативами, мотивуючи відсутністю коштів бюджету, пріоритетністю вирішення інших нагальних проблем. Що варто зробити соціальному працівнику в даному випадку, використавши тактику протистояння? Який алгоритм дій соціального працівника?

1.4.4 РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ

Даючи відповідь на перше запитання плану, варто деталізувати характерні властивості у застосуванні тактики співпраці на рівні громади. Розкрити переваги та недоліки використання даної тактики.

Друге питання плану передбачає аналіз ключових методів і прийомів у тактиці кампаній на рівні громади. Також необхідно розкрити переваги та недоліки використання даної тактики.

У третьому питанні плану доцільно буде визначити особливості тактики протистояння у соціальній роботі в громаді через аналіз провідних методів і прийомів. Також необхідно розкрити переваги та недоліки використання даної тактики.

1.4.5 ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Безпалько О.В. Соціальна робота в громаді: Навчальний посібник. – К.: ЦНЛ, 2005. – 176 с.

2. Семигіна Т. Соціальна робота в громаді: практика й політика. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2004. – 180 с.

3. Участь громади у місцевому самоврядуванні. [Електронний ресурс]: - Режим доступу: <http://www.govforc.com/index.php?id=207>

4. Муркович Л. Особливості взаємодії органів місцевого самоврядування та територіальної громади / Л. Муркович // [Електронний ресурс]: - Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_03\(10\)/11mlistg.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_03(10)/11mlistg.pdf)

5. Посібник з розвитку громад: Практичний poradnik для небайдужих / Кол.авт.: Л.О.Єльчева, І.М.Ібрагімова та ін. Д К., Д 2007. Д 458 с.

6. Станкевич-Волосянчук О. Адвокація як метод впливу (практичний посібник) / О. Станкевич-Волосянчук // [Електронний ресурс]: - Режим

доступу: <http://www.advohub.org/wp-content/uploads/2014/09/Advokatsiya-yak-metod-vplyvu.pdf>

7. АДВОХАБ - портал для тих, хто робить та підтримує зміни // [Електронний ресурс]: - Режим доступу: <http://www.advohub.org/pro-advokatsiyu/>

1.5 ОСОБЛИВОСТІ ПРОЕКТІВ СОЦІАЛЬНОЇ ДІЇ В ГРОМАДІ

1.5.1 ПЛАН ЗАНЯТТЯ

1. Значення реалізації проектів соціальної дії в розвитку громади.
2. Характеристика ключових компонентів проектної заявки:
  - a. Актуалізація проблеми та цільова аудиторія;
  - b. Мета, завдання (цілі) та заходи проекту;
  - c. Локальні та глобальні результати проекту, ризики;
  - d. Бюджет проекту.
3. Особливості фандрайзингу соціальних проектів.

1.5.2 ТЕМИ ДЛЯ РЕФЕРАТИВ

1. Формування команди проекту: основні кроки та ризики.
2. Специфіка методології «Бостонська матриця».
3. Роль ЗМІ у просуванні проектів соціальної дії.

1.5.3 ЗАВДАННЯ ДЛЯ РОБОТИ В ГРУПАХ

Малій групі студентів (4-5 осіб) розробити та презентувати проект соціальної дії в громаді. Зразок заявки проекту соціальної дії знаходиться у додатках (Додаток Г).

Умови виконання завдання. Кожна команда має розробити та презентувати свій соціальний проект. Соціальна тематика проекту також має обумовлюватись проблематикою конкретної громади. Студенти самостійно обирають об'єкт та цільову аудиторію для свого проекту.

Вимоги до підготовки проектів:

1. Соціальна тематика проекту.
2. Відповідність засадам концепції сталого розвитку суспільства.
3. Підготовка проекту має включати розробку:
  - 3.1. Теоретичної частини (пункти a,b,c,d,e);
  - 3.2. Визначення учасників проекту (команди, стейкхолдерів);
  - 3.3. Визначення стратегії проекту (календарний план, бюджет, показники для моніторингу та оцінки).

Презентація проекту. Презентація проекту має проводитись в навчальній аудиторії. Для кращого розуміння суті проекту та наочної демонстрації

очікуваних його результатів (в програмах: Microsoft Office Power Point, Windows Movie Maker та інші) студентам слід використати для цієї частини завдання мультимедійні засоби.

На презентацію одного проекту відводиться 5-7 хвилин. До членів команди, що презентує проект будуть поставлені уточнюючі запитання.

1.5.4 РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ

Перше питання плану передбачає аналіз сучасного стану активності громад у вирішенні питань локального значення. Відтак, необхідно з'ясувати наскільки поширеним явищем є реалізація громадами проектів соціальної дії, чи є користь від таких дій, чи змінилась соціальна ситуація в громадах, котрі реалізували ті чи інші соціальні проекти.

Друге питання плану передбачає розкриття особливостей оформлення складових частин проектної заявки. Доречним буде аналіз даних складових із використанням прикладів.

Третє питання плану має бути розкритим через аналіз сутності та механізмів застосування фандрайзингу при реалізації проектів соціальної дії.

1.5.5 ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Безпалько О.В. Соціальна робота в громаді: Навчальний посібник. – К.: ЦНЛ, 2005. – 176 с.

2. Семигіна Т. Соціальна робота в громаді: практика й політика. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2004. – 180 с.

3. Грантрайтинг : метод. рек. для органів публічної влади щодо написання проектних заявок / Авт. кол.: О.С. Зінченко, О.В. Кулініч, П.Ю. Куліш ; за заг. ред. О.В. Кулініча. — 2-ге вид., доп. і перероб. — Харків: золоті сторінки, 2015. — 80 с.

4. Програма «Активні громадяни». Посібник фасилітатора. [Електронний ресурс]: - Режим доступу: http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/ac_toolkit_19th_aug_2014_final_version_ukr_2015_2.pdf

5. Посібник з розвитку громад: Практичний порадник для небайдужих / Кол.авт.: Л.О.Єльчева, І.М.Ібрагімова та ін. - К., - 2007. - 458 с.

1.6 ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ У ГРОМАДІ

1.6.1 ПЛАН ЗАНЯТТЯ

1. Соціальна мобілізація в Україні: проблеми та перспективи.
2. Цикл процесу соціальної мобілізації.
3. Роль соціального працівника у соціальній мобілізації громади.

1.6.2 ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

1. Провести емпіричне дослідження для визначення рівня соціальної мобілізованості членів своєї громади. З цією метою попередньо необхідно скласти перелік питань для опитування та узгодити його з викладачем.
2. Написати есе на тему: «Практики застосування технології соціальної мобілізації в світі».

1.6.3 ТЕМИ ДЛЯ РЕФЕРАТІВ

1. Соціальна мобілізація: до історії поняття.
2. Методи та прийоми, що використовуються в процесі соціальної мобілізації.

1.6.4 ЗАВДАННЯ ДЛЯ РОБОТИ В ГРУПАХ

1. Розподілити питання для обговорення для кожного робочого столу. За робочим столом закріпити модератора. Поділити студентську групу на чотири малі групи. Вправу проводити за методикою «Світове кафе».

Питання для обговорення виносяться спільне, але з індивідуальними аспектами:

- Як мобілізувати громаду (жителів населеного пункту, мікрорайону);
- Як мобілізувати заклади освіти (дошкільні, ЗОШ та ВНЗ);
- Як мобілізувати бізнес (тих представників, котрі здійснюють свою підприємницьку діяльність на території конкретної громади);
- Як мобілізувати місцеве самоврядування (місцеву владу).

1.6.5 РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ

Відповідь на перше питання плану передбачає міжпредметний аналіз сутності поняття соціальна мобілізація, його складових. Доречним буде вивчення розуміння даного терміну вітчизняними та зарубіжними науковцями.

У другому питанні необхідно розкрити ключові етапи застосування технології соціальної мобілізації в практиці соціального працівника на рівні громади, пояснити закономірності логічного переходу від одного етапу до іншого.

Третє питання плану включає опис завдань соціального працівника, що працює в громаді, в аспекті застосування у власній практиці технології соціальної мобілізації. Деталізація означених завдань має відбутись з огляду на результати, що мають бути досягненні на кожному з етапів реалізації технології.

1.6.6 ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Климов И.А. Социальная мобилизация: к истории понятия / И.А. Климов // ЧЕЛОВЕК. СООБЩЕСТВО. УПРАВЛЕНИЕ • №1/2004. – С. 6-23.
2. Социальная мобилизация. Руководство для практического применения – Кишинэу, 2009. – 20 с.
3. Соціальна мобілізація громад Черкащини – Черкаси, 2010. – 36 с.
4. Крупа М.Ю. Соціальна мобілізація села Бережнівка / М.Ю. Крупа – Полтава, 2013. – 20 с.
5. Сах Дж. Соціальна мобілізація у ретроспективі / Дж. Сах. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://msdp.undp.org.ua/data/publications/2.Social%20Mobilisation.pps>

1.7 СОЦІАЛЬНЕ ЗАМОВЛЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ У ГРОМАДІ

1.7.1 ПЛАН ЗАНЯТТЯ

1. Роль і місце соціального замовлення у вирішенні питань місцевого значення.
2. Досвід впровадження соціального замовлення в Україні.
3. Технологічні аспекти використання механізму соціального замовлення на місцевому рівні.

1.7.2 ТЕМИ ДЛЯ РЕФЕРАТІВ

1. Міжнародний досвід застосування соціального замовлення.
2. Соціальне замовлення як інструмент реалізації нової соціальної політики в Україні.

1.7.3 РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ

В першому питанні плану необхідно проаналізувати загальні уявлення про механізм соціального замовлення, розкрити важливість його застосування на місцевому рівні на сучасному етапі розвитку суспільства.

Друге питання передбачає вивчення успішного досвіду реалізації механізму соціального замовлення в різних регіонах України, а також порівняльний аналіз проблем та перспектив функціонування даного механізму.

Розкриваючи третє питання плану, варто акцентувати увагу на змістовному наповненні стадій та етапів реалізації механізму соціального замовлення. Доречно описати алгоритм кроків соціального працівника на кожній стадії.

1.7.4 ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Семигіна Т. Соціальна робота в громаді: практика й політика. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2004. – 180 с.
2. Соціальне замовлення в Україні: досвід 10 років впровадження / Збірник аналітичних та нормативно-методичних матеріалів / Під редакцією В. І. Брудного, А. С. Крупника. – Одеса: Євродрук, 2011. – 156 с.
3. Дубич К.В. Соціальне замовлення – ефективний механізм надання соціальних послуг в Україні / К.В. Дубич // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej17/PDF/14.pdf>
4. Соціальне замовлення – можливість, що потребує втілення на Чернігівщині. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blogs.korrespondent.net/blog/politics/3383200/>

2 МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО НАПИСАННЮ РЕФЕРАТУ

Підготовка сучасного фахівця пов'язана не лише зі здобуттям ним певних знань, практичних навиків, але і з оволодінням ним методології науково-дослідної роботи. Залучення студентів до такої діяльності покликане прищепити їм інтерес до дослідницької роботи, отримати навички її проведення, сформуванню внутрішню потребу в науковому пошуку. Все це у свою чергу вимагає правильної організації самостійної роботи в процесі написання реферату.

Реферат – це стислий виклад письмово або у формі публічної доповіді вмісту книги, учення, наукової проблеми і так далі, доповідь на певну тему, яка освітлює її питання на основі огляду літературних і інших джерел. Написання рефератів – це важливий вид самостійної роботи: В процесі підготовки до написання рефератів студенти краще засвоюють знання в обсязі програми курсу, отримують уміння і навички самостійно здобувати нові знання.

На початку семестру кожен студент обирає тему для написання реферату і під керівництвом викладача готується до виконання цього завдання. Перш за все, мають бути добре засвоєні положення даної теми, викладені в підручниках, наукових статтях та монографіях. Але цим обмежуватися не можна. Матеріали реферату повинні виходити за рамки підручника як за своєю глибиною, так і за постановкою проблеми. Тому реферат, в якому будуть переписані положення з підручників і популярних брошур, не досягне мети. Головним моментом в підготовці до написання реферату є глибоке самостійне вивчення і конспектування літератури по темі реферату. Науково-методичний відділ бібліотеки має каталог літератури по темах рефератів. Лише після вивчення і конспектування джерел студент самостійно створює розгорнутий план реферату, консультується з викладачем як стосовно плану, так і по питаннях, які з'явилися в процесі роботи.

Після збору, аналізу і узагальнення фактичного і статистичного матеріалу студент приступає до написання реферату, пам'ятаючи, що реферат має бути результатом його самостійної творчої роботи, а не переписуванням положень або механічною компіляцією їх з книг і брошур. Положення і висновки в рефераті мають бути самостійно й творчо обґрунтованими, обдуманими, науково аргументованими. Робота над рефератом – хороша школа для підготовки курсових і дипломних робіт.

Реферати, що відповідають тематиці семінарів, заслуховують на заняттях. Студенти захищають реферат. Необхідно не лише зробити стисле повідомлення, в якому викладаються головні проблеми реферату, дати аналіз використаних джерел, обґрунтувати висновки дослідження, але і відповісти на усні питання викладача, пов'язані зі змістом реферату. Перш за все викладач бажає з'ясувати рівень основних дослідницьких умінь, визначити, як студенти здійснювали внутрішню і зовнішню критику джерела, аналізували і оцінювали вірогідність і правдоподібність конкретного твердження, розкривали причинно-наслідкові зв'язки і закономірності історичного процесу. Від уміння захистити

свій реферат залежить остаточною оцінкою всієї роботи. Правильне оформлення роботи включає:

- 1) наявність загального плану;
- 2) заголовки кожного розділу роботи;
- 3) поля, на яких викладач робить зауваження і замітки;
- 4) нумерація сторінок, таблиць і рисунків;
- 5) посилання на джерела використаних даних;
- 6) складення списку використаної по темі літератури зі всіма правилами бібліографічного опису творів.

Текст реферату має бути відредагований, орфографічні, синтаксичні і стилістичні помилки виправлені. Недопустимі скорочення слів. Робота не повинна бути переобтяжена цитатами, цифрами, таблицями. При необхідності до реферату оформляється додаток (документи, ілюстрації, таблиці, схеми і так далі). Обсяг реферату не повинен перевищувати 15 сторінок друкованого тексту або 20 сторінок рукописного тексту. Реферат повинен включати:

- 1) титульний аркуш;
- 2) зміст;
- 3) вступ (включає визначення місця теми в курсі «Професійна діяльність соціальних працівників у громаді», обґрунтування актуальності теми та її зв'язку з сучасною наукою) – обсягом до 1 сторінки;
- 4) виклад основного матеріалу;
- 5) висновки (передбачає висловлення власного погляду на обрану тему з огляду на викладений в рефераті матеріал);
- 6) список використаної літератури (не менше 5–10 джерел).

3 ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ІСПИТУ

1. Історія професійної роботи в громаді.
2. Сутність та ключові фази соціальної роботи в громаді.
3. Класифікація методів соціальної роботи в громаді.
4. Моделі (стратегії) соціальної роботи в громаді за Дж. Ротманом.
5. Громада як традиційний елемент українського суспільства.
6. Види громад: національні, професійні, за інтересами, віртуальні.
7. Ключові завдання та напрями діяльності соціального працівника в громаді.
8. Компетенції необхідні соціальним працівникам для роботи в громаді.
9. Ролі соціальних працівників в громаді.
10. Сучасні та перспективні професійно-особистісні характеристики соціальних працівників для роботи в громаді.
11. Актуальність реалізації PR-діяльності в соціальній роботі.
12. Підприємливість соціальних працівників у контексті розповсюдження проектної діяльності.
13. Сутнісне розуміння поняття «потреби громади».
14. Підходи до визначення потреб громади за Дж. Боп.
15. Метод соціальної паспортизації.
16. Метод соціального картографування.
17. Класифікація потреб громади.
18. Основні принципи роботи в громаді.
19. Особливості визначення пріоритетних потреб громади.
20. Особливості застосування тактики співпраці у роботі з громадою.
21. Особливості застосування тактики кампаній у роботі з громадою.
22. Особливості застосування тактики протистояння у роботі з громадою.
23. Соціальне проектування як актуальний метод професійної соціальної роботи в громаді.
24. Сутність, принципи та стратегія розробки соціального проекту.
25. Вимоги до мети та завдань, заходів проекту, особливості формулювання.
26. Підбір команди проекту: методи роботи, ризики.
27. Кошторис проекту.
28. Фандрайзинг соціальних проектів.
29. Соціальна мобілізація в Україні: проблеми та перспективи.
30. Цикл процесу соціальної мобілізації.
31. Роль соціального працівника у соціальній мобілізації громади.
32. Соціальна мобілізація: до історії поняття.
33. Методи та прийоми, що використовуються в процесі соціальної мобілізації.
34. Сутність та принципи державного соціального замовлення соціальних послуг, відмінність від соціального проектування.
35. Учасники державного соціального замовлення соціальних послуг.

36. Законодавче регулювання процедури державного замовлення соціальних послуг.
37. Досвід державного замовлення соціальних послуг в Україні.
38. Перспективи розвитку державного соціального замовлення соціальних послуг в громадах України та проблеми впровадження.
39. Особливості розвитку ідеї про соціальне підприємництво.
40. Сутність та принципи діяльності соціального підприємства.
41. Досвід соціальних підприємств в Україні та за кордоном.
42. Процес планування соціального підприємства.
43. Визначення ключових осіб у діяльності соціального підприємства (партнери, бенефіціарії, цільова аудиторія, конкуренти): сутність, методи, можливість зміни позицій.
44. Специфіка формулювання ідеї соціального підприємства.
45. Перспективи розвитку та проблеми впровадження соціальних підприємств в Україні.
46. Готовність майбутніх соціальних працівників до підприємницької діяльності у соціальній сфері.
47. Досвід реалізації проектів Програми Розвитку ООН в Україні (Проект «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», Економічне і соціальне відновлення Донбасу).
48. Досвід реалізації програми Британської Ради «Активні громадяни» в Україні.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Безпалько О.В. Соціальна робота в громаді: Навчальний посібник. – К.: ЦНЛ, 2005. – 176 с.
2. Семигіна Т. Соціальна робота в громаді: практика й політика. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2004. – 180 с.
3. Практичний посібник для організації громад: органів самоорганізації населення, кооперативів, асоціацій співвласників багатоквартирних будинків, громадських та неурядових організацій. – К.: Проект ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», 2009. – 96 с.
4. Ясінська Соціальна робота в громаді: місце в системі соціального захисту. [Електронний ресурс]: - Режим доступу: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/1584/1/%D0%92%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9E%D0%9D%D0%A3%20%D0%A1%D0%BE%D1%86%20%D1%82%2012%20%D0%B2%D1%8B%D0%BF%2014.67-74.pdf>
5. Кубицький С.О. Історія соціальної роботи в зарубіжних країнах. [Електронний ресурс]: - Режим доступу: http://elibrary.nubip.edu.ua/4661/1/%D0%95%D0%BB_%D0%BF_%D0%A1.%D0%9E.%D0%9A%D1%83%D0%B1%D1%96%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_1%5B1%5D.pdf
6. Сталій місцевий розвиток: Збірка ситуаційних вправ для формування системи знань та вмінь щодо реалізації стратегії сталого місцевого розвитку / за заг.ред. В.І. Середи. – К.: Проект ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». – 2013. – 182 с.
7. Future of Jobs Report, World Economic Forum, 2015. [Електронний ресурс]: - Режим доступу: <http://www.sncmedia.ru/career/rabota-budushchego-10-navykov/#>
8. Левицька Н.С. Особливості економічної соціалізації майбутніх фахівців соціальної сфери : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. психол. н.: спец. 19.00.05 / Левицька Надія Сергіївна, Київ. – 2015. 20с. [Електронний ресурс]: - Режим доступу: http://inpsy.naps.gov.ua/files/pdf/avtoreferat_levicka_n.s. 1449030369.pdf
9. Гончарова Т.В. Значення інформаційних технологій у задоволенні інформаційних потреб громади. [Електронний ресурс]: - Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11gtvztg.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11gtvztg.pdf)
10. Посібник з розвитку громад: Практичний poradnik для небайдужих / Кол.авт.: Л.О.Єльчева, І.М.Ібрагімова та ін. К., 2007. 458 с.
11. Эрнесто Сиrolли Хотите кому-то помочь? Замолчите и слушайте! [Електронний ресурс]: - Режим доступу: https://www.ted.com/talks/ernesto_sirolli_want_to_help_someone_shut_up_and_listen?language=ru#t-339699
12. Участь громади у місцевому самоврядуванні. [Електронний ресурс]: - Режим доступу: <http://www.govforc.com/index.php?id=207>

13. Муркович Л. Особливості взаємодії органів місцевого самоврядування та територіальної громади / Л. Муркович // [Електронний ресурс]: - Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_03\(10\)/11mlistg.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_03(10)/11mlistg.pdf)
14. Станкевич-Волосянчук О. Адвокація як метод впливу (практичний посібник) / О. Станкевич-Волосянчук // [Електронний ресурс]: - Режим доступу: <http://www.advohub.org/wp-content/uploads/2014/09/Advokatsiya-yak-metod-vplyvu.pdf>
15. АДВОХАБ - портал для тих, хто робить та підтримує зміни // [Електронний ресурс]: - Режим доступу: <http://www.advohub.org/pro-advokatsiyu/>
16. Грантрайтинг : метод. рек. для органів публічної влади щодо написання проектних заявок / Авт. кол.: О.С. Зінченко, О.В. Кулініч, П.Ю. Куліш ; за заг. ред. О.В. Кулініча. — 2-ге вид., доп. і перероб. — Харків: золоті сторінки, 2015. — 80 с.
17. Програма «Активні громадяни». Посібник фасилітатора. [Електронний ресурс]: - Режим доступу: http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/ac_toolkit_19th_aug_2014_final_version_ukr_2015_2.pdf
18. Климов И.А. Социальная мобилизация: к истории понятия / И.А. Климов // ЧЕЛОВЕК. СООБЩЕСТВО. УПРАВЛЕНИЕ • №1/2004. – С. 6-23.
19. Социальная мобилизация. Руководство для практического применения – Кишинэу, 2009. – 20 с.
20. Соціальна мобілізація громад Черкащини – Черкаси, 2010. – 36 с.
21. Крупа М.Ю. Соціальна мобілізація села Бережнівка / М.Ю. Крупа – Полтава, 2013. – 20 с.
22. Сах Дж. Соціальна мобілізація у ретроспективі / Дж. Сах. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://msdp.undp.org.ua/data/publications/2.Social%20Mobilisation.pps>
23. Соціальне замовлення в Україні: досвід 10 років впровадження / Збірник аналітичних та нормативно-методичних матеріалів / Під редакцією В. І. Брудного, А. С. Крупника. – Одеса: Євродрук, 2011. – 156 с.
24. Дубич К.В. Соціальне замовлення – ефективний механізм надання соціальних послуг в Україні / К.В. Дубич // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej17/PDF/14.pdf>
25. Соціальне замовлення – можливість, що потребує втілення на Чернігівщині. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blogs.korrespondent.net/blog/politics/3383200/>
26. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сталого соціального розвитку: погляд молоді» / за ред. Ємець Н.А., Завацької Л.М., Кичко І.І., Кривоконь Н.І., Сили Т.І. – Чернігів: Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2011.
27. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сталий розвиток у соціальному вимірі: глобальним проблемам – локальні

рішення» (Чернігів, 2 листопада 2011р.) / за ред. С.М. Шкарлета, Н.А. Ємець, Л.М. Завацької, І.І. Кичко, Н.І. Кривоконь, Т.І. Сили. – Чернігів: Чернігівський державний технологічний університет, 2012.

28. Складорова Т.В. Специфика профессиональной деятельности социальных педагогов в религиозных общинах / Т.В. Складорова // Вестник ПСТГУ. – IV: Педагогика. Психология. – 2007. – Вып. 1. – С. 58-86.

29. Система підготовки та реалізації проектів у Львівській міській раді та її виконавчих органах / за ред. С. Веселовського, У. Свідзінської. – Львів: Інститут міста, 2014.

30. Perkins D. & Long A. Neighborhood sense of community and social capital: A multi-level analysis. / Perkins D. & Long A. // Psychological sense of community: research, application, and implication. – N.Y.: Kluwer Academic / Plenum Publishers, 2002. – P. 291 – 318.

31. Flaker Vito. Examining the basic and necessary skills and procedures in social work practice // Journal of Social Work Theory and Practice - 2003-2004. - N 7. –<http://www.bemidjstate.edu>.

32. Gauging Success: Performance Measurement in South Eastern Europe // Open Society Institute, Local Government and Public Service Reform Initiative. - 2003. – 167 p.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А - ХРИСТИЯНІЯ – «ДЕРЖАВА ВСЕРЕДИНІ ДЕРЖАВИ»: СТВОРЕННЯ САМООРГАНІЗОВАНОЇ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ГРОМАДИ¹ [6]

Мета: аналіз досвіду створення та розвитку громади.

Завдання:

- формування у студентів знань про досвід самоорганізації громад у сучасному світі;
- ознайомлення з досвідом Християнії – самоорганізованої демократичної громади.

Проблема: пошук основних засад, що забезпечують можливість створення дієвої суспільної організації.

***

Опис ситуації.

У Копенгагені (Данія), а точніше, в тій його частині, що розташована на острові Амо, є унікальне поселення. Це місце відоме в усьому світі, і називається воно Християнія. Християнія (Вільне місто Християнія) – частково самокерована, неофіційна «державна всередині держави», самоорганізована демократична громада.

Метою Християнії проголошується «створити самокероване суспільство, в якому кожен індивід відповідальний за благополуччя всієї громади. Суспільство має бути економічно самодостатнім і стійким в переконанні, що фізіологічне і фізичне руйнування може бути відвернене».

Практично нелегальне поселення існує вже понад 40 років.

Історія Християнії унікальна. З'явилася вона спонтанно, в результаті самозахоплення запустілого району Копенгагена. Ініціаторами цього стали найбільш мирні жителі столиці – матусі з малими дітьми. У 1971 р. саме вони пробралися на територію колишнього військового містечка, який формально належав Міністерству оборони, але давно був залишен. Жінки мотивували свій вчинок тим, що їх дітям не вистачає ігрових майданчиків, тому вони будуть гуляти на безгоспних землях оборонників.

Швидко слідом за ними через дірки в парканах на пустирі потягнулися бездомні хіпі та інші неформали, які і оселилися в колишніх казармах з надією на нове вільне життя.

Зайнявши оборону, вони проголосили самоврядну комуну, для членів якої головне – не гроші, а вільний і гармонійний розвиток особистості.

Наразі Християнія являє собою цілий квартал площею 35 га, населення становить близько 1000 осіб і є більш-менш постійним. Відвідати Християнію може кожен, проте оселитися можливо лише, якщо корінний житель приведе Вас на територію Вільного Міста як свого чоловіка або дружину. Кожен член громади слідкує за тим, щоб на території Вільного міста не залишився чужинець.

---

¹ Складено на основі: Жеребцова Е., Тимофеев С. Свободный город хиппи – Христиания. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hippy.ru/hristiania.html>; Freetown Christiania. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Freetown_Christiania#History; Христиания. Это сладкое слово «свобода». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mysteric.ru/no-rubric/eto-sladkoe-slovo-svoboda.html>.

Громаду ніяк не можна назвати неорганізованим зборищем анархістів. Навпаки, комуна – живий організм. Мозок цього організму – загальні збори комунарів, на якому приймаються усі важливі рішення. В перервах між зборами діє комітет з десяти осіб, обраних від кожного з десяти районів, на які поділена комуна.

У Християнії є свій прапор, своя валюта і свої закони, що забороняють насильство, злочинство, вогнепальну зброю, ножі, бронежилети, автомобілі, важкі наркотики. Того, хто ці закони порушує, жителі громади змусять залишити їх територію.

У Вільному Місті є усі елементи сучасної інфраструктури – від середньої школи до готелів. Основним джерелом доходу є численні дрібні підприємства мешканців Християнії: кафе, яке спеціалізується на вегетаріанській їжі; кузня, на якій всім заправляє жінка-коваль; кілька велосипедних фірм; пекарня; магазин екологічних товарів та ін. Постійну роботу в Християнії мають близько 40 відсотків населення. Вони щомісяця роблять внески до бюджету комуни. Інші живуть на дотації з державного бюджету (допомога по безробіттю на території Християнії менша, ніж в середньому по Данії).

Невдовзі після свого заснування Християнія стала відомою серед громадськості Копенгагена, перш за все, за рахунок своїх театральних вистав і політичної активності. У Вільному Місті оселилися переважно творчі люди – проводилися виставки, музичні концерти, театральні вистави. В 1974 р. вперше було організовано Різдвяне свято для бідних людей та одинаків. У тому ж році Християнія подала 12 списків кандидатів на вибори до міської ради Копенгагена.

У порівнянні з іншими районами столиці та іншими містами Данії, в Християнії набагато більше людей різних рас і національностей, а простір, який вони населяють – більш відкритий творчості і впливу культури. З'явилося безліч клубів, в яких бурно розвивалася місцева культура. Клуб «Rockmaskinen» став у 1978 р. колискою панк-сцени в Копенгагені. У Вільному Місті з'явилися нові групи, які швидко стали популярними, видавали свої альбоми. В Християнії можна було почути рок, реп, джаз, техно, джангл тощо.

У 1989 р. славнозвісний «Сірий зал» (Grey Hall) перестав бути суворо андеграундною сценою і став місцем збору любителів хіп-хопу, дискотек і графіті.

Християнія стала відомою по всій Європі. В клубах Вільного Міста проходили концерти світових зірок Blur, Bob Dylan, Alanis Morissette, Green Day, Rage against the Machine, Portishead та багатьох інших.

***

Питання для обговорення

1. *Чим досвід Християнії може бути корисним для місцевих громад сьогодні?*
2. *У чому полягає унікальність громади Християнії?*
3. *Чи можна назвати громаду Християнії сталою?*

***

Додаткова інформація

1. В Християнії було запроваджено спеціальне Управління з технічної експлуатації будівель. Ця служба сама проводила ремонт та реставрацію споруд. Також вона відремонтувала водопостачальну систему, якій було понад сто років. Це дозволило зменшити витрати води і, відповідно, плату за воду.

2. У 1995 р. кількість дітей в Християнії зросла настільки, що батькам (за допомоги усіх бажаючих) довелося будувати четвертий заклад для малюків. Так з'явилося перша громадська будівля в Християнії, побудована власними силами: екологічний дім з сонячними

батареями та біотуалетом. Однак за браком коштів споруда не використовувалася до літа 1996 р.

3. Житло в Християнії не можна ані купити, ані продати. Членам громади виділяють площу, і кожен сплачує податок щомісяця. Більша частина зібраних грошей іде на оплату комунальних послуг. Багато мешканців Християнії вкладають кошти на ремонт своїх будинків, незважаючи на те, що ці будинки їм не належать, – полишивши Християнію, ніхто не отримує ніякої грошової компенсації. У їхнє житло просто вселяють інших людей.

4. Християнія видає свій «Зелений план», як альтернативу запропонованому владою. В ньому передбачається, що життя міста не погіршує екологічний стан, а саме: воду можна використовувати кілька разів, сміття можна переробляти, запроваджувати екологічно чисті джерела енергії, а для будівництва можна використовувати такі матеріали як землю, дерен, або створювати плавучі будівлі. Деревя та квіти ростуть в Християнії без пестицидів і особливого догляду.

5. В Християнії була створена Армія Райдуги: мешканці поділялися на групи, кожна з яких носила одягу певного кольору, що відповідало роду занять. Червоний носили члени громади, що відповідали за «зовнішню політику» Християнії, зелений – ті, хто забезпечував харчування у Вільному Місті та поставляв продукти, синій – організатори та «ідеологи».

6. Будинки в Християнії не мають номерів, є тільки вивіски. На конвертах пишуть так: Річарду з Будинку на дереві, Матильді в Будинку башмаків, у Школу факірів – чарівникові Касперу, Будинку опери – Францу.

ДОДАТОК Б - ОРІЄНТАЦІЯ НА ПРІОРИТЕТИ ГРОМАДИ [6]

Мета: формування у студентів розуміння важливості визначення та врахування пріоритетів місцевого розвитку за безпосередньої участі громади.

Завдання:

- надання знань стосовно умов взаємодії громад з організаціями, що надають фінансову допомогу;
- формування навичок визначення пріоритетів місцевого розвитку;
- розвиток здібностей альтернативного погляду на проблемні ситуації, які мають встановлені варіанти вирішення.

Проблема: обґрунтування доцільності першочергового забезпечення пріоритетів розвитку, визначених місцевою громадою.

***

Опис ситуації

Міжнародні чи місцеві організації, діяльність яких спрямована на покращення середовища життя у країнах, що розвиваються, зазвичай мають чітко визначені пріоритети діяльності, які описують сфери життя громад, у розвитку яких вони можуть сподіватися на допомогу донорів.

Наприклад, якщо звернутись до вітчизняного досвіду, то програма розвитку ООН накопичила вагомий досвід підходу із залученням громад під час реалізації в Україні таких чотирьох проектів:

1. Програма розвитку та інтеграції Криму є спільною ініціативою міжнародного донорського співтовариства: Канадської агенції з міжнародного розвитку (CIDA), урядів Данії, Греції, Нідерландів, Норвегії, Швейцарської агенції розвитку та співробітництва (SDC), Шведської агенції з міжнародного розвитку (SIDA) та Туреччини. Мета проекту – стійкий соціально-економічний розвиток Криму з урахуванням його національного та культурного різноманіття.

2. Чорнобильська програма відродження та розвитку була ініційована низкою агенцій ООН і реалізовується за допомоги донорів: Трастового фонду ООН за безпеку людини та уряду Японії, Канадської міжнародної агенції розвитку (CIDA), Швейцарської агенції розвитку та співробітництва (SDC). Мета проекту – підтримка зусиль уряду України щодо подолання довгострокових соціальних, економічних та екологічних наслідків Чорнобильської катастрофи, створення сприятливіших умов життя та забезпечення сталого людського розвитку в регіонах, що постраждали внаслідок катастрофи.

3. Муніципальна програма врядування та сталого розвитку реалізовується ПРООН за підтримки донорів: Канадської агенції міжнародного розвитку (CIDA), Швейцарської агенції розвитку та співробітництва (SDC) та Посольства Королівства Норвегії. Мета програми – розбудова спроможності місцевих громад і муніципалітетів до спільного прийняття рішень і використання цієї спроможності для багатосторонньої співпраці та заходів, спрямованих на зміцнення місцевого соціально-економічного та екологічного врядування для сталого розвитку.

4. Місцевий розвиток, орієнтований на громаду, – це всеукраїнський проект, який реалізовується в Україні на кошти Європейського Союзу та Програми розвитку ООН, спрямований на створення сприятливого середовища для сталого соціально-економічного розвитку на місцевому рівні через самоорганізацію та соціальну активізацію громад,

розроблення та впровадження невеликих за обсягом громадських ініціатив у всіх областях України та Автономній республіці Крим.

Проект «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» впроваджується в усіх регіонах України. Проект підтримує ініціативи громад у наступних сферах:

- енергозбереження та енергоощадні технології;
- водопостачання;
- охорона здоров'я;
- охорона навколишнього середовища;
- підтримка малого бізнесу (розвиток сільськогосподарських/ обслуговуючих кооперативів).

Інший приклад – Український фонд соціальних інвестицій (УФСІ), який є неприбутковою організацією, створеною з метою підтримки найменш соціально захищених верств населення, а також ініціатив територіальних громад і громадських організацій. УФСІ інвестує кошти міжнародних донорів у соціальну сферу за такими напрямками:

- сприяння реформуванню системи соціальних послуг (розробка проектів нормативних документів та методичних документів, спрямованих на регулювання діяльності у сфері соціальних послуг вразливим групам населення);
- створення інноваційних моделей соціальних послуг для вразливих груп населення (осіб з обмеженими можливостями, дітей-сиріт, безпритульних, осіб похилого віку, жертв насилля тощо);
- ремонт об'єктів соціальної та комунальної інфраструктури у сільській місцевості (дитячих садків, шкіл, фельдшерсько-акушерських пунктів, клубів, водогонів, доріг);
- розвиток потенціалу територіальних громад у вирішенні місцевих проблем, активізація їхньої участі у процесі прийняття рішень.

При впровадженні проектів на рівні громад фонд приділяє особливу увагу сучасним технологіям енергозбереження та енергоефективності.

Робота різних донорів з громадами відрізняється ступенем свободи, яку мають місцеві спільноти у виборі першочергових пріоритетів свого розвитку, реалізація яких може бути профінансована. В одному випадку громада може обрати будь-який пріоритет розвитку, в другому – їй доводиться вибирати між декількох запропонованих пріоритетів, в третьому – пріоритет є чітко визначеним організацією, що надає фінансову допомогу.

Генерація «напруги». Міжнародна Програма з питань реконструкції, реабілітації та розвитку Таджикистану одного разу отримала запит від громади на підтримку її дій, спрямованих на реконструкцію громадського парку. На той момент, на думку Програми, у громади були більш термінові пріоритети, такі як водозабезпечення та охорона здоров'я.

Громада пояснила, що їхнє місто зазнало значних руйнацій під час війни, і багато його мешканців щойно повернулись із таборів біженців, розташованих у сусідньому Афганістані. У зв'язку з тим, що парк було знищено, їм нема де зустрічатись і відпочивати вечорами. Члени громади стверджували, що відновлення парку буде мати значне психологічне значення та надасть людям відчуття того, що життя повільно повертається у нормальне русло після багатьох років війни.

Громада розробила детальний план, до якого увійшло створення ігрового дитячого майданчика, побудова кіосків, де б люди могли продавати їжу, іграшки та сувеніри. Програма вирішила підтримати проект, незважаючи на критику багатьох гуманітарних

агенцій, які працювали у регіоні. Коли парк було відновлено, значно змінилась атмосфера цілого міста. Люди відчували впевненість у тому, що найгірше залишилось позаду*.

***

Питання для обговорення

1. Чому під час планування розвитку територіальної громади важливо долучати мешканців до визначення пріоритетів розвитку? У яких випадках це найнеобхідніше?

2. Чому, на думку Програми з питань реконструкції, реабілітації та розвитку Таджикистану та гуманітарних агенцій в регіоні, громада обрала не пріоритетний варіант запиту на підтримку у фінансуванні?

3. Як Ви вважаєте, чи правильно вчинила Програма з питань реконструкції, реабілітації та розвитку, коли вирішила підтримати запит громади? Який ефект матиме відновлення парку для громади?

---

* Практичне керівництво до планування розвитку на базі регіонів, Регіональне Бюро ПРООН, яке працює у Європі та СНД.

ДОДАТОК В - Паспорт громади [3]

1. Основні дані

Назва населеного пункту _____

Сільська / міська рада: _____

Район: _____

Область _____

Загальна кількість населення: _____ Чоловіків: _____ Жінок: _____

Дітей: _____ пенсіонерів: _____ інвалідів: _____

Загальна кількість домогосподарств / квартир з: одним або більше пенсіонерів: _____ з групи з низьким доходом: _____ з одним або більше інвалідами: _____

Адреса контактної особи: _____

Адреса для зв'язків: _____

2. Економічні дані

Головна промислова галузь / роботодавець в селі _____

_____

_____

Кількість офіційно безробітних членів громади _____

3. Соціальні послуги

Поточний стан соціальних послуг в громаді

Тип послуги	Працює добре?		Коментар
	ТАК	НІ	
ФАП / амбулаторія			
Школа			
Дитячий садок			
Система довоза			
Газопостачання			
Система каналізації			
Збір сміття			
.....			
.....			

4. Пріоритети місцевого розвитку

1. _____

2. _____

3. _____

5. Дані про НДО, які працюють з громадою _____

_____

_____

ДОДАТОК Г - Аплікаційна форма проекту соціальної дії [17]

Розділ 1: Вступ і короткий опис

1.1 Назва проекту

1.2 Менеджер(и) проекту

Ім'я, прізвище	Організація/громада, посада	Адреса електронної пошти
Менеджер проекту		

1.3 Мета проекту

1.4 Хто є організаторами і партнерами проекту? Заздалегідь переконайтесь в тому, що вказані Вами партнери проекту готові співпрацювати і надавати необхідну партнерську підтримку. Чітко зазначте запропоновану роль кожного партнера.

Партнер	Контактна особа + контактні дані	Роль у проекті
---------	----------------------------------	----------------

1.5 Хто є залученими сторонами і цільовою аудиторією проекту? Чи вже налагодили Ви з ними контакти?

Розділ 2: Загальна інформація

2.1 Опишіть поточну ситуацію у галузі, на яку спрямовано даний проект. Які існують проблеми, шляхи вирішення? Які інші ініціативи або проекти запроваджуються у цій галузі?

2.2 Яким чином даний проект змінить цю поточну ситуацію, і чого він досягне на локальному та глобальному рівнях?

Розділ 3: Результати проекту

3.1 Чітко і конкретно опишіть результати проекту на локальному та глобальному рівнях.

3.2 Як саме заплановані заходи / компоненти проекту приведуть до досягнення результатів проекту?

Розділ 4: Структура проекту

4.1 Опишіть всі заплановані заходи / компоненти проекту.
Для кожного з заходів / компонентів проекту, вкажіть: а) його цілі, б) приблизні дати (місяці) запровадження, в) кількість учасників та їх категорії (напр. 100 студентів університету X, 5 представників обласної адміністрації Y), г) місто (міста) проведення.

Назва/короткий опис	Мета	Приблизні дати	Кількість учасників	Місто, дата проведення
1. Підготовчий етап				
2. Реалізація проекту				
3. Звітний етап				

Розділ 5: Соціальний, інституційний вплив проекту

5.1 Яким чином даний проект вплине на розвиток громади / організації / сектору?

5.2 Яким чином вплив проекту буде продовжуватись після завершення проекту?

Розділ 6: Просування (promotion), моніторинг, оцінка і звітність проекту

6.1 Як саме ви будете просувати проект (напр. через партнерів, вебсайти, засоби масової інформації та ін.)

6.2 Яким чином буде відстежуватись проведення проекту? Опишіть систему для моніторингу проекту, звітності по проекту, і оцінки роботи проекту та його результатів.

Розділ 7: Бюджет проекту та фінансування з інших ресурсів

7.1 Напишіть детальний бюджет проекту, **включаючи грошові і не-грошові внески від всіх партнерів** (в гривнях для кожної категорії), включаючи внесок від Британської Ради. **Зверніть увагу на те, що фінансування від Британської Ради може не покривати повністю загального бюджету проекту.**

Приклад:

<i>Назва категорії</i>	<i>Вартість одиниці, грн.</i>	<i>Кількість одиниць</i>	<i>Фінансування від Британської Ради</i>	<i>Фінансування від інших партнерів (вказати яких)</i>	<i>Всього по проекту, грн.</i>